Leksikon pojmova

Anuitet rata - Anuitet predstavlja niz plaćanja u jednakim vremenskim intervalima. Najčešće mesečne rate sastoje se od dela glavnice duga i dela koji se odnosi na dospelu kamatu. Pored mesečne, rata može biti i tromesečna, polugodišnja, godišnja, u zavisnosti od toga kako je ugovoreno. Anuitet, odnosno rata, sastoji se iz dela glavnice duga i dela koji se odnosi na dospelu kamatu. Prilikom zaključivanja ugovora o kreditu potrebno je da banka sačini i uruči klijentu pregled bitnih elemenata otplate kredita, obrazac u kojem možete pronaći između ostalog I podatak o visini mesečne obaveze o kreditu. Najbolji način da saznate osnovne podatke o kreditu, ali i da sagledate svoje mogućnosti je da, pre podnošenja zahteva za kredit, zatražite od zaposlenih u banci obrazac sa osnovnim podacima za željenu vrstu kredita. Takođe, možete koristiti kalkulatore na veb stranicama banaka i Narodne banke Srbije.

Avans - suma novca ili druga zamenljiva stvar, koju jedna strana predaje drugoj u trenutku zaključenja ugovora, kao delimično ispunjenje obaveze iz ugovora unapred, pre dospelosti te ugovorne obaveze. U svakodnevnom životu, obično avans daje naručilac koji tako može da pokrije deo troškova koji će se javiti tokom obavljanja posla. Inače, avans nije sredstvo koje obezbeđuje izvršenje obaveze. Avans je tek anticipacija ispunjenja – delimično ispunjenje. U slučaju da ugovorna strana koja je položila avans, ne ispuni svoje obaveze i ne isplati svoje dugovanje, avans ne propada, već ima pravo da ga potražuje natrag.

Cash Flow - prikaz priliva i odliva novca u određenom periodu. U suštini, Cash Flow se bavi tokovima koji novac dovode u preduzeće i tokovima koji novac vode iz preduzeća. Kod nas se izrazi “tokovi gotovine”, “novčani tokovi”, “priliv i odliv novca“ ponekad koriste kao sinonimi za izraz “Cash Flow”. Postoje dve metode za sastavljanje Cash Flow izveštaja: direktna i indirektna. Direktna metoda je propisana zakonom i preduzeća u Srbiji koja imaju obavezu da u okviru Završnog računa predaju i Cash Flow izveštaj, moraju da koriste direktnu metodu. Indirektna metoda se najčešće koristi u praksi, jer je brza i jednostavna.

Denominacija - Operacija sniženja nominalne vrednosti novca, kada se novčanicama oduzima određeni procenat dotadašnje nominalne vrednosti. Drugim rečima, denominacija je promena nominalne vrednosti novčane jedinice koja se sprovodi zamenom novca novcem manje ili veće vrednosti. Tako se npr. novčanica od 1000 novčanih jedinica zamenjuje novčanicom od 100 pri čemu novčana jedinica postaje 10 puta veća. Taj postupak se sprovodi za vreme monetarne reforme ili zbog visoke inflacije, kada se novčana jedinica ubrzano obezvređuje.

Depozit - Novčano potraživanje klijenta prema banci koje nastaje polaganjem novčanog depozita, štednog uloga, ili drugog novčanog računa. Razlikuju se dve vrste depozita – po viđenju i oročeni. Kod oročenih depozita komitent se obavezuje da će držati sredstva kod banke na duže vreme, često šest i više meseci, a time stiče pravo na veću kamatu. U slučaju opoziva novčanih sredstava pre ugovorenog roka, banka komitentu isplaćuje nižu kamatnu stopu od dogovorene. Kod depozita po viđenju komitent ima pravo da u bilo kom trenutku zatraži povrat uloženih sredstava, ali je kamata koju će ostvariti dosta niža. U širem smislu, depozit predstavlja osiguranje za isporuku dobara. Primera radi, tokom kupovine stana po pravilu se unapred daje kapara, odnosno depozit, kako bi se taj stan odmah rezervisao za kupca.

Dozvoljeno prekoračenje („dozvoljeni minus”) - Dozvoljeno prekoračenje je jedan od najčešće korišćenih bankarskih proizvoda. Zašto je to tako? Zato što je klijentima tako najlakše da brzo i jednostavno dođu do potrebnog novca, naročito ako je reč o iznosu u visini jedne mesečne plate. Takođe, procedura dobijanja ovog proizvoda je brza, a ne opterećuje u punoj meri zaduženost zabeleženu u Kreditnom birou. Međutim, kao sa svakom vrstom zaduživanja, treba obratiti pažnju na određene činjenice, a stručnjaci savetuju da samo u slučaju preke potrebe za gotovim novcem i u izuzetnim situacijama koristite ovaj bankarski proizvod. Ako se dozvoljeni minus po tekućem računu koristi tokom dužeg vremenskog perioda, treba potražiti savet od banke koji bi drugi finansijski proizvod (gotovinski kredit, platna kartica i sl.) bio povoljniji umesto dozvoljenog minusa.

Devalvacija - Sniženje kursne vrednosti novca, s obzirom na vrednost zlata i stranih valuta, što je vrsta novčane reforme, koju izvršava država (npr. zbog inflacije). Do devalvacije dolazi kad troškovi neke zemlje rastu brže od troškova njenih konkurenata i kad njen izvoz više nije cenovno konkurentan. Devalvacije mogu dovesti do velikih relativnih promena vrednosti pojedine valute (na primer, vrednost valute se može spustiti i za 10 odsto).

Devize - Deviza predstavlja sredstvo međunarodnih plaćanja. Tako se deviza u užem smislu najčešće definiše kao kratkoročno potraživanje (menica ili ček) koje glasi na inostranu valutu. U širem smislu, pojam deviza u međunarodnoj ekonomiji, pored kratkoročnog potraživanja koje glasi na inostranu valutu, obuhvata i efektivni strani novac, koji vrši funkciju svetskog novca. Devize kao potraživanja u inostranoj valuti predstavljaju specifičnu robu koja se kupuje i prodaje na deviznom tržištu.

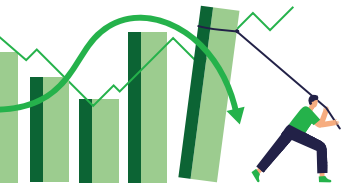

Devizni kurs - Predstavlja stopu po kojoj se jedna valuta menja za drugu valutu. Devizni kurs se takođe smatra vrednošću valute jedne zemlje u odnosu na valutu druge zemlje. Postoji nekoliko vrsta deviznih kurseva: fiksni, fleksibilni, vođeni, puzajući i višestruki. Devizni kursevi se određuju na deviznom tržištu, koje je otvoreno za široki spektar različitih tipova kupaca i prodavaca.

Dividenda - Prihod koji ostvaruju vlasnici običnih (akcije sa pravom glasa) i preferencijalnih akcija (akcije bez prava glasa), a koji ostaje akcionarskom društvu posle izmirenja obaveza. Kod običnih akcija vrednost dividende zavisi od poslovanja akcionarskog društva: ako je akcionarsko društvo u dobitku, dividenda raste, a ako je u gubitku, dividenda opada ili se ne isplaćuje. Dividenda je zapravo deo profita koji akcionar naplaćuje na osnovu svoje akcije, a čiju visinu određuje skupština akcionara u zavisnosti od rezultata preduzeća i u skladu sa pravilima akcionarskog društva.

Efektivna kamatna stopa (EKS) - Efektivna kamatna stopa predstavlja pravu cenu kredita. Ona, pored nominalne kamatne stope, uključuje naknade i provizije koje klijent plaća banci za odobravanje kredita. Efektivna kamatna stopa takođe obuhvata troškove obrade zahteva, troškove puštanja kredita u tečaj, godišnju proviziju na ime naknade za administriranje kredita, iznos premije osiguranja, ako je osiguranje uslov za korišćenje kredita, troškove otvaranja i vođenja računa koji su uslov za odobravanje kredita, kao i druge troškove u vezi sa sporednim uslugama koje su uslov za korišćenje kredita a koje snosi korisnik (npr. fiksna provizija na ime naknade za obradu zahteva za osiguranje, troškovi izdavanja izvoda iz registra nepokretnosti, troškovi procene vrednosti nepokretnosti i pokretnih stvari, troškovi overe založne izjave, troškovi upisa založnog prava – hipoteke, troškovi uvida u bazu podataka o zaduženosti korisnika i dr).

Grejs period (poček) - Grejs period je period u kome je kredit stavljen na raspolaganje korisniku, ali nije još započeta otplata kredita. Ukoliko koristite grejs period, potrebno je da se informišete da li se u tom periodu plaća ili ne plaća kamata. Potrebno je imati na umu da ukoliko bi vam se u tom periodu obračunavala kamata na celokupan iznos kredita, vi biste u stvari plaćali veću ukupnu kamatu nego što biste platili da ne koristite grejs period. Preporučujemo vam da proverite kolika je efektivna kamatna stopa i iznos rate za kredite koji se odobravaju sa grejs periodom i uporedite ih sa efektivnom kamatnom stopom i iznosom rate za kredite koji se odobravaju bez grejs perioda.

Indeksacija kredita - Pod indeksacijom kredita podrazumeva se vezivanje obaveza po osnovu kredita za rast cena na malo ili kurs neke strane valute. Kredit indeksiran stopom rasta cena na malo je kredit sa klauzulom kojom se otplata kredita vezuje za kretanje cena na malo. Sa povećanjem stope rasta cena na malo dolazi do povećanja kamate i glavnice kredita. Kredit indeksiran valutnom klauzulom je kredit izražen u određenoj stranoj valuti i sadrži klauzulu kojom se otplata kredita vezuje za kretanje kursa te valute. Za korisnike ove vrste kredita postoji mogućnost promene deviznog kursa, pa tako i izmene ukupnog iznosa uzetog kredita. Od ove vrste rizika možete da se zaštitite jedino ukoliko su vaši redovni mesečni neto prihodi, iz kojih otplaćujete kredit (npr. zarada), vezani za istu valutu.

Hedge fond - Fond koji jedan deo novca ulaže u akcije, dok drugi deo investira na terminska tržišta. Suština tih fondova je ograničenje gubitaka u vreme kada berza pada. U slučaju da berza raste ti fondovi imaju obično niže profite od fondova rasta vrednosti imovine. To je zapravo vrsta rizičnijih investicionih fondova, koji koriste tehniku hedžinga (kupoprodaja u budućnosti po definisanim cenama) kako bi smanjili rizike.

Hiperinflacija - Drastičan pad vrednosti novca praćen visokim rastom cena, najčešće kao posledica visoke budžetske potrošnje finansirane štampanjem novca bez pokrića. To je zapravo stanje tokom kojeg cene veoma brzo rastu dok valuta gubi svoju vrednost. Dakle, suština je da je hiperinflacija nekontrolisana inflacija (koja je, po definiciji rast opšteg ili širokog cenovnog nivoa), ali koji se procenat inflacije tačno smatra hiperinflacijom, ni danas nije precizno utvrđeno.

Kamata - Kamata, najšire rečeno, je naknada za korišćenje tuđih zamenjivih, pokretnih stvari, najčešće novca. Njena visina se odmerava prema visini glavnice i trajanju korišćenja. Kamate se često nazivaju i civilnim ili građansko-pravnim plodovima (za razliku od prirodnih plodova), jer se stiču na osnovu postojanja nekog građansko-pravnog odnosa. Po osnovi nastanka, najšire rečeno, kamate se dele na zakonske (usurae legales) i ugovorne (usurae conventionalis). Kamate su prvenstveno i najčešće bankarska kategorija, to je cena novca.

Kredit - Za velike životne promene ponekad su potrebna dodatna finansijska sredstva. Ukoliko odlučite da uzmete kredit, bez obzira na vrstu i iznos kredita, imajte u vidu da u ponudi banaka postoje različite opcije, zbog čega treba dobro da razmislite i raspitate se šta vam se nudi i šta najviše odgovara vašim potrebama.

Važno je da proverite:

• Kolika je efektivna kamatna stopa – EKS;
• Naknade koje su uključene u obračun EKS;
• Da li je nominalna kamatna stopa fiksna ili promenljiva;
• Da li banka obračunava interkalarnu kamatu i u kom procentu;
• Koliko iznosi ukupan iznos kamata i naknada koje ćete platiti banci;
• Da li je i u kojoj valuti kredit indeksiran;
• Koje devizne kurseve banka koristi prilikom odobravanja kredita, a koje prilikom vraćanja kredita, odnosno plaćanja anuiteta (rate);
• Kakva sredstva obezbeđenja (hipoteka, zalog, menica i sl.) su potrebna za dobijanje kredita i koliki su troškovi po osnovu dobijanja neophodne dokumentacije, kao što su troškovi: procene vrednosti nepokretnosti i pokretnih stvari, premije osiguranja ili druge naknade u vezi sa sredstvima obezbeđenja kredita, upisa u registar kod nadležnog organa, pribavljanja izvoda iz zemljišnih knjiga, pribavljanja uverenja, potvrda, dozvola i rešenja nadležnih organa, Kreditnog biroa i dr;
• Da li je kredit sa učešćem ili depozitom;
• Da li banka zadržava pravo da vrši izmenu određenih uslova kredita nezavisno od volje klijenta, kao i koje uslove može da menja i u kojim situacijama;
• Da li je ugovorom predviđena prevremena otplata kredita, odnosno smanjenje glavnice i kakvi su uslovi u tim slučajevima (kada se ona može izvršiti, da li se vrši preračun redovne kamate zbog promene perioda otplate kredita i da li i u kom procentu se naplaćuje naknada za prevremenu otplatu kredita.

Kursna razlika - Razlika koja proizlazi iz iskazivanja datog broja jedinica jedne valute u drugoj valuti po različitim kursevima razmene. U praksi, kursna razlika se može primeniti između kupovnih ili prodajnih kurseva banaka ili pak između iste vrste kursa različitih banaka (prodajni kurs u dve različite banke).

Limit - Iznos najviše dozvoljenog prekoračenja (negativnog stanja) na računu, odnosno iznos najvećeg mogućeg zaduženja po odobrenom kreditu ili po kreditnoj kartici.

Menica - Obligaciono-pravna hartija od vrednosti čiji je sadržaj novčano potraživanje. Predstavlja bezuslovni pismeni nalog izdavaoca menice upućen drugom licu da, u određeno vreme i na određenom mestu, isplati određeni iznos novca licu naznačenom u menici (remitentu) ili drugom licu po njegovoj naredbi. U savremenom prometu, menica ima trojaku ulogu. Ona je sredstvo plaćanja, sredstvo obezbeđenja plaćanja i sredstvo kredita. Ako prodavac i kupac ugovore plaćanje menicom, kupac izdaje menicu na iznos kupovne cene u kojoj označava prodavca kao korisnika, a svoju poslovnu banku kao lice koje treba da plati po menici. Prodavac podnosi menicu kupčevoj banci kako bi utvrdio da li ona pristaje da isplati menicu. Ukoliko banka prihvati tu obavezu potvrdom na samoj menici, prodavac može biti siguran da će naplatiti kupovnu cenu kada isporuči robu kupcu.

Nominalni efektivni kurs - Promena indeksa vrednosti domaće valute u odnosu na vrednost korpe inostranih valuta zemalja najvažnijih ekonomskih partnera nacionalne ekonomije.

Nominalna kamatna stopa (NKS) - Predstavlja iznos koji se plaća za korišćenje sredstava banke. Visina kamatne stope zavisi od vrste kredita, roka na koji se sredstva ustupaju, sredstava obezbeđenja naplate potraživanja, uslova na tržištu, konkurencije, stope inflacije, kreditnog rejtinga zemlje. Nominalna kamatna stopa (NKS) je osnovna kamata koja predstavlja cenu kredita. Njom je definisano koliko morate platiti uslugu pozajmice. To je kamatna stopa koja predstavlja relativni broj – procenat, koji određuje koliko se novčanih jedinica plaća po jedinici kredita i koristi se za obračun redovne kamate po datom kreditu. Može biti fiksna ili promenljiva.

Novčani fond - Vrsta investicionog fonda koji sredstva ulaže u instrumente novčanog tržišta koji nose minimalni rizik (npr. depoziti, trezorski zapisi, blagajnički zapisi). Novčani fond je otvoreni investicioni fond očuvanja vrednosti imovine, koji najmanje 75 odsto svoje imovine ulaže u kratkoročne dužničke hartije od vrednosti i novčane depozite. Novčani fond se obično naziva i CASH fond, pošto se ulaganje vrši većinom u novac. Jednostavnije rečeno, novčani fond sredstva ulaže u dužničke hartije od vrednosti i depozite.

Novčano tržište - Podrazumeva tržište novca i tržište kratkoročnih dužničkih instrumenata. Osnovni zadatak ovog tržišta je trajno i svakodnevno snabdevanje banaka novcem kao prometnim i platnim sredstvom, kako bi one postigle likvidnost kojom se omogućuju tekuća plaćanja njihovih komitenata. Novčano tržište obuhvata ukupnu ponudu i tražnju novčanih sredstava, finansijske instrumente, kao i finansijske transakcije koje se obavljaju između pravnih i fizičkih lica, preduzeća, finansijskih organizacija i stanovništva, kao i između svih njih i države i centralne banke na drugoj strani.

Obezbeđenje za kredit - To je garancija da će novac biti vraćen. Banka želi da se obezbedi na svaki način da će sredstva koja su pozajmljena biti vraćena. Ukoliko se to ne desi, aktiviraće se obezbeđenje. To može biti administrativna zabrana na platu, kao i druge vrste obezbeđenja, žirant, osiguranje, hipoteka.

Obveznice - Dugoročne dužničke hartije od vrednosti s rokom dospeća preko jedne godine. Kupac obveznice vrši pozajmicu iznosa na koji obveznica glasi njenom izdavaocu, a izdavalac obveznice jemči da će tokom utvrđenog vremenskog razdoblja imaocu obveznice godišnje plaćati utvrđeni iznos kamata, kao i da će po dospeću obveznice isplatiti iznos na koji ona glasi. Za razliku od klasičnog kredita, dužnički finansijski instrument može biti kupljen ili prodat na sekundarnom tržištu.

Oročeni ulozi - Oročeni novčani ulog znači da vlasnik određeno vreme ne može raspolagati uloženim novcem. Rok može biti unapred određen ili sa različitim otkaznim periodom.

Paritet - Odnos razmene jedne valute prema zlatu ili nekoj valuti.

Pasivna kamatna stopa - Kamatna stopa po kojoj dužnik plaća kamatu na dobijena sredstva. Pasivne kamate su one koje banka plaća za uložen novac kod nje.

Platne kartice - Platne kartice se koriste za bezgotovinsko plaćanje roba i usluga u prodajnim objektima i na internetu, i za podizanje gotovine na bankomatima, u zemlji i inostranstvu. U zavisnosti od vrste kartice, prilikom plaćanja zahteva se identifikacija korisnika kroz PIN kod ili potpisivanje „slip“ računa. Sve veći broj platnih kartica podržava i beskontaktnu funkcionalnost, koja omogućava korisnicima kartica da do određenog iznosa izvrše plaćanje bez unosa PINa, samo prinošenjem kartice POS terminalu/ATM uređaju. Do 2022. očekuje se da će broj bezgotovinskih transakcija nadmašiti plaćanje u gotovom novcu. Prema podacima Narodne banke Srbije, u našoj zemlji ima 6,1 milion korisnika kartica, sa nešto više od 8 miliona kartica u posedu, ali je svaka druga neaktivna. U svetu, Švedska je pionir u ovom segmentu i na putu je da potpuno ukine gotovinu kao nebezbedan i skup način plaćanja.

Postoje debitne i kreditne kartice, a benefiti korišćenja su brojni:

- omogućavaju lakše korišćenje i raspolaganje novčanim sredstvima u svakom trenutku, nezavisno od radnog vremena banke;
- sigurnije su od nošenja gotovine;
- veliki je broj prodajnih objekata u celom svetu koji nude mogućnost plaćanja platnim karticama, kao i broj bankomata za podizanje gotovine
- sve veći broj prodajnih objekata koji nude posebne pogodnosti prilikom plaćanja platnim karticama.

Premija osiguranja - Suma novca utvrđena ugovorom o osiguranju, koju klijent treba da plati kao naknadu za obezbeđenje osiguravajuće zaštite u slučajevima definisanim ugovorom. Premija osiguranja je obaveza ugovarača osiguranja. Kod osiguranja za tuđ račun, premiju osiguravaču duguje ugovarač osiguranja. Tarife premije propisuje osiguravač. Prilikom utvrđivanja premije osiguranja neophodno je da osiguravač prvo bude upoznat sa verovatnoćom i potencijalnim posledicama ostvarenja štete. Ukoliko dođe do povećanja rizika, pa osiguravač predloži osiguraniku novu (veću) stopu premije, ugovor prestaje po samom zakonu ukoliko ugovarač osiguranja ne pristane na novu stopu premije u roku od četrnaest dana od prijema predloga nove stope. Ukoliko je došlo do povećanja rizika u toj meri da osiguravač ne bi zaključio ugovor da je takvo stanje postojalo u momentu njegovog zaključenja, on može raskinuti ugovor.

Primarni novac - Obuhvata gotov novac u opticaju i bankarske depozite i rezerve. Primarni novac ili monetarna baza predstavlja ukupan iznos likvidnih obaveza NBS prema sektoru poslovnih banaka, sektoru stanovništva i ostalim nebankarskim sektorima koji imaju depozite po viđenju kod NBS. U sastav primarnog novca ulaze depoziti poslovnih banaka i neposrednih komitenata kod centralne banke i gotov novac.

Renta - Novčani iznos koji se isplaćuje redovno, u određenim vremenskim razmacima, na temelju nekog pravno zasnovanog potraživanja. Renta predstavlja prihod od kapitala, imetka ili zemljišnog poseda, kao i sve ono što vlasniku prispeva redovno, bez bilo kakvog uloženog rada ili napora.

Revolving kredit - Kratkoročni kredit, koji se obnavlja po određenoj vremenskoj dinamici. Revolving označava finansijska sredstva koja mogu da se prenose iz jednog mesečnog ciklusa u drugi. To je kredit koji se obnavlja: sve što ste vratili, odnosno uplatili na kreditnu karticu u prethodnom periodu, možete ponovo koristiti bez prolaska kroz proceduru odobrenja kredita.

Zatezna kamata - Zatezna kamata je kamata koja se obračunava i naplaćuje ukoliko klijent nije izmirio obaveze o roku u skladu sa odredbama zaključenog ugovora. Zatezne kamate su najpoznatije zakonske kamate, koje se naplaćuju dužniku koji zakasni s ispunjenjem novčane obaveze. Visina stope zatezne kamate utvrđuje se obično posebnim zakonom ili drugim propisima i vrlo često se menja u zavisnosti od kretanja inflacije i ekonomske politike države. U teoriji se kaže da funkcije zatezne kamate mogu biti kaznena (kazna za dužnika zbog njegove docnje), podsticajna (podsticaj za dužnika da vrši plaćanje na vreme), kao i zaštitna (obezbeđenje poverioca da bude realno naknađen).

Žiralni novac - Sredstva položena na račun kod banke kojima deponenti mogu raspolagati po viđenju, tj. bez ikakvog ograničenja, u svako doba i bez prethodnog otkazivanja. Obavljajući pasivne poslove banka uzima kredit u vidu raznih depozita po viđenju. Tako formirani novčani depoziti čine sva potraživanja na žiro-računima, tekućim računima i drugim računima njihovih nosilaca. Potraživanja vlasnika tih računa predstavljaju depozitni novac. Ovaj novac iako nema fizičkih dimenzija učestvuje u svim transakcijama platnog prometa i zajedno sa gotovim novcem predstavlja novčanu masu.